

17. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri
Book of Proceeding 17th International Congress on Social Studies with Recent Research
كتاب المتون الكاملة للمؤتمر الدولي السابع عشر للدراسات الاجتماعية والتاريخية والقانونية

Editörler - المحررون - Editors

Hatem Fahd Hno - Sami Baskın

V. Cilt - المجلد الخامس - Volume V

ISBN: 978-625-00-1719-7

Yayımlanma Tarihi (Publishing Date): 06.11.2023

Yayınevi (Publishing House): Recent Academic Studies

17. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri

كتاب المتون الكاملة للمؤتمر الدولي السابع عشر للدراسات الاجتماعية والتاريخية والقانونية

Book of Proceeding 17th International Congress on Social Studies with Recent Research

Editörler: *Hatem Fahd Hno, Sami Baskın*

Kapak Resmi: Photo by Lucas Hoang on Unsplash

Arka Kapak Resmi: Photo by Karsten Winegeart on Unsplash

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

1. Basım, Elektronik Kitap (Çevrim içi / Web tabanlı)

210 x 297 mm

Kaynakça var, dizin yok.

ISBN 978-625-00-1719-7

1. Sosyal Bilimler 2. Kongreler ve toplantılar 3. Tam Metinler

PDF yayın

Yayımlanma adresi: <https://www.recentsocialstudies.org/tr/>

Kötü Huyların Hadislerde Yeri İnsan Hayatına Etkisi

Doç. Dr. Erdoğan Köycü

Bartın Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrencisi Fatma Zehra Akkabak

Bartın Üniversitesi

Özet

Peygamberimiz (s.a.s.), Allah Teâlâ, Kalem Sûresi 4. Âyette: “Sen, yüce bir ahlâk üzeresin.” Buyurmuş, Ahzâb Sûresi’nin 21. Âyetinde de: “Ey inananlar! And olsun ki, sizin için, Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok anan kimseler için Rasûlullah en güzel örnektir.” Vurgusunu yaparak O’nu bizlere en güzel örnek olarak takdim etmiştir.

Hem fert hem de toplum hayatımızın âhenk içinde devamı için Peygamberimiz’in (s.a.s.) bizlere emrettiği davranışları yapmamız nehyettiği davranışlardan da kaçmamız Haşr Sûresi’nin 7. Âyetinde: “O, size neyi verdiyse alınız sizi neden sakındırıyor ise ondan sakınız!” ifade edildiği veçhile hem dünya hem de âhiret saadetini temin edecek emir ve yasaklarına riâyet gerekmektedir. İslâm Medeniyetinin kurucu nesli olan Peygamberimizin (s.a.s.): “İnsanların hayırlısı, benim asımda yaşayanlardır.” şeklinde ifade ettiği Sahâbe-i Kirâm, Asr-ı Saadet olarak tavsif edilen huzurlu bir toplumu onun emir ve yasaklarına riâyet ederek tesis etmişlerdir.

Fert ve toplum hayatımız için kaçınmamız gereken hususlardan olan kötü huylardan sakındırma konusunda Peygamberimiz’den (s.a.s.) rivâyet edilen hadislerden bazıları üzerinde durduk. Bu huyları neden alışkanlık hâle getirdiğimizin ve kötü huylarda ısrar edişimizin sebeplerini inceleyip, İslâm’da güzel ahlâkın önemini bazı hadis metinleri ışığında ele aldık.

Araştırmamızda Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) ateşin odunu yaktığı gibi iyilikleri yok eden yok ettiği haset, yanında öfke ve zulüm konulu rivâyetler ile kâfirden daha tehlike bir konuma sahip olan münâfığın alâmetlerini ele aldık.

Lokmân Sûresi 31. Âyette Hz. Lokman’ın (a.s.) oğluna: “Ey oğulcuğum, Allah'a şirk koşma; çünkü şirk gerçekten büyük bir zulümdür.” Uyarısıyla onu sakındırdığı ve Peygamberimizin (s.a.s.) Büyük günahlardan biri olarak vurguladığı şirk ile zan, yalan, huyânet ile ilgili bazı hadislerin değerlendirmesini yaptık.

Anahtar Kelimeler: Hadîs, haset, öfke, zulüm, zan, şirk, yalan, huyânet, koğuculuk.

The Place of Bad Hadith in the Hadith and Its Effect on Human Life

Assoc. Prof. Dr. Erdoğan Köycü

Bartın University

Graduate Student Fatma Zehra Akkabak

Bartın University

Abstract

Our Prophet (p.b.u.h.), Allah Almighty said in the 4th verse of the Surah Al-Qalam: "You are of exalted morality." He said, in the 21st verse of Ahzab Surah: "O you who believe! Surely, the Messenger of Allah is the best example for you for those who hope to meet Allah and the Last Day and for those who remember Allah much." He emphasized that he presented him as the best example to us.

In order for both our individual and social lives to continue in harmony, we must do the behaviors that our Prophet (p.b.u.h.) commanded us and avoid the behaviors that he forbids. In the 7th verse of Al-Hashr Surah, it is stated: "Take whatever he gives you and avoid whatever he warns you about!" As stated, it is necessary to comply with the orders and prohibitions that will ensure happiness in both this world and the hereafter. Our Prophet (p.b.u.h.), the founding generation of the Islamic Civilization, said: "The best of people are those who live in my century." The Companions whom he expressed as follows established a peaceful society, described as the Age of Bliss by complying with his orders and prohibitions.

We focused on some of the hadiths narrated from our Prophet (p.b.u.h.) regarding the avoidance of bad habits which are issues that we must avoid for our individual and social life. We examined the reasons why we make these habits habitual and why we insist on bad habits and discussed the importance of good morals in Islam in the light of some hadith texts.

In our research, we discussed the narrations of our Beloved Prophet (p.b.u.h.) about envy, which destroys good deeds like fire burns wood, as well as anger and cruelty, and the signs of hypocrites, who are in a more dangerous position than unbelievers.

In the 31st verse of Luqman Surah, Hz. Luqman (p.b.u.h.) to his son: "O my son, do not associate others with Allah; because polytheism is truly a great oppression." We evaluated some hadiths about polytheism and suspicion, lying and treachery, which he warned against and which our Prophet (p.b.u.h.) emphasized as one of the great sins.

Keywords: Hadith, envy, anger, cruelty, signs of hypocrisy, hallucination, shirk, lie, deceit, backbiting.

Giriş

Allah Teâlâ, Peygamberimiz'i (s.a.s.) bütün günahlardan ve kötü huylardan arındırmıştır. Onun şahsı ve hayatı, sadece İslam âlemi için değil tüm dünyaya örneklik teşkil edecek (**numûne-i imtisâl**) bir mahiyet taşımaktadır.

17. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri

Sünnet, bize gerek ferdi gerek ailevi gerekse toplumsal açıdan nasıl yaşayacağımızı öğreten çok önemli bir husustur. Bu açıdan Kur'an ile Sünnet, bizim hem ferdi hem ailevi hem de toplumsal hayatımız için önemi büyüktür. Bu açıdan kötü huyların insan ve toplu hayatında nasıl yıkıcı bir etkisi olduğunu bazı hadisler ışığında incelemek araştırmamızın hedefi olacaktır.

Araştırmamızda Hz. Peygamber'in (s.a.s.) neler söylediği ve alışkanlık haline getirdiğimiz bu huyları ortadan nasıl kaldırabileceğimiz hususunda tespitler yapmayı hedefliyoruz. Bu kötü huylardan hadislerde zikredilen haset, öfke ve zulüm ve nifak alâmetleri konulu bazı rivâyetler ele alınıp incelenecektir.

KeywordsBirbiriyle bağlantılı olduğunu düşündüğümüz zan, şirk, yalan ve gıybet konularını ele alacağız. Bu konuları ele alırken temel kavramlar üzerinde durup bazı problemleri de tespit edeceğiz.

1. Haset, Öfke ve Zulüm

1.1. Haset

Ebû Hureyre'den (ö. 58/678) rivâyet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.s.): "Hasetten sakının. Çünkü ateşin odunu yakıp tükettiği gibi haset de iyi amelleri yakar, bitirir." (Ebû Dâvûd, Edeb, 44; İbn Mâce, Zühhd, 22) buyurmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s), haset huyunu bir odunu yakıp bitiren bir ateşe benzetme yaparak ne kadar zararlı olduğunu anlatmıştır. İlk olarak Peygamberimizin (s.a.s.) "sakının" buyurmuş sakınılması gereken şeyin haset olduğunu ifade etmiştir. Böylece muhatabın dikkatini haset üzerine çekmiştir. Sakınmak, o huya ortam hazırlayabilecek her durumdan uzaklaşmaktır. Haset huyuna zemin hazırlayan durumlar mevcuttur. İnsanların karşılaştırıldığı bir ortam, kıskançlık ve şeytanın telkiniyle bağlantı kurulabilmektedir. İnsanların daima karşılaştırıldığı bir ortamda insanlar arası kıskançlık olmaması mümkün değildir. Başarının, malın veya herhangi bir nimetin varlığının ya da yokluğunun tartışıldığı her ortam, haset huyunu edinmeye zemin hazırlamaktadır. Mesela başarının öncelikle Allah'tan olduğunun bilinmesi sonra azmine ve çabasına bağlı kılındığının idrâkine varılması haset huyunun önlenmesini sağlayabilecektir. Böylece haset etmenin ardından gelebilecek kin ve öfke duygusuna engel olup karşı tarafın içinde bulunduğu nimetin elinden kayıp gitmesi istenmeyecektir. Haset eden bir insan varsa bu insanı kıskandırmaya gayret gösteren birinin de var olabilmesi muhtemel olduğundan, Müslümanın kendisine ihsân edilen nimetleri, Müslüman kardeşleri için de istemesi karşı tarafın haset etmesinden kendisini sakındıracaktır.

İkinci husus ise ateşin odunu yaktığı gibi haset duygusunun iyi amelleri yakıp yok etmesidir. Bu duygu kapısı, haset etmekle kapanmayıp diğer kötü huyları edinme ile devam etmektedir. Kötü bir huy, başka kötü huy ve davranışların da zuhûr etmesine sebebiyet verebilir. Durum böyle olunca küslükler, tartışmalar kaçınılmaz olmaktadır. Zincirleme bir şekilde devamı geldiğinden dolayı kötü ameller, iyi amelleri yakıp bitirmektedir. Peygamberimiz (s.a.s.), neden kâğıt veya basit bir madde değil de odun örneğini vermiş olduğu merak konusudur. Odun, diğer maddelere nazaran yakıldığı vakit alevi kuvvetlidir ve yavaş yavaş yanmaktadır. Direk tutuşmayabilir. Mesela tutuşması için birkaç kâğıda veya bir çıraya ihtiyaç duyulabilir. Haset duygusunun da oluşması için zemin hazırlayan yukarıda saydığımız durumlara gerek vardır. Bu sebeple Peygamberimiz (s.a.s.) "Hasetten sakının!" buyurmuştur. Nefis yarışı olan ortamlardan, kıskançlıktan, kendimiz için istediğimizi başkası için istemeyip karşı tarafı tahrik etmekten ve şeytanın telkininden de sakınılmalıdır. Her nimetin, Allah'ın bir ihsânı olduğu şuuruyla nefis terbiyesi yapılarak haset duygusunun oluşturacağı nefsi tahrîbâta karşı önlem alınabilir. Hasedin doğası, tahrip edici, bozucu ve köreltici. Tüm olumsuzluklarına rağmen

17. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri

haset gıptaya çevrilebilmektedir. Böylece bireyin kendisini tamamlamasına ve geliştirmesine izin verilebilmektedir. Haset hem ilerletici hem engelleyici özü içerisinde taşır. Burada oto-kontrol duygusu önemlidir. Durumunu değiştirebilme potansiyelini kendinde gören bireyler, gıpta duygusunu daha çok deneyimlemektedir. Öz-denetimi zayıf bireyler ise haset duygusunu daha çok deneyimlemektedir. (İrk, E., 2021:30/2,400) Deneyimin bir sonraki aşaması ise huy edinme olabilmektedir. İnsan hareket ve davranışlarının en önemli etkenlerinden birisi de huydur. Huylarımız davranışlarımıza olumlu veya olumsuz yönde etki etme gücüne sahiptir. (Kara, O., 2012:14/25,7)

1.2. Öfke

Öfke halindeki insanın kendisine hâkim olabilmesinin zor olduğu bilinmektedir. Peygamberimiz (s.a.s), bu durumda olan kişiden bahsetmiş; “Gerçek babayiğit, güreşte rakibini yenen değil, öfkelendiği zaman nefesine hâkim olabilen kimsedir.” (Buhârî, 1992. Edeb, 102; Müslim, 1992. Birr, 106-108) buyurmuşlardır. Güreş bir güç yarışmasıdır. Bir kazanan ve bir kaybeden vardır. Fakat Peygamberimiz (s.a.s.), asıl güçlünün, öfke anında nefesine hâkim olan kimse olduğunu belirtmiştir. Buradan anlıyoruz ki tartışmaya giren, üste çıkmak için mücadele eden ve öfkelenen güçlü değildir. Aksine susan, kendisine hâkim olan üstündür. Çünkü öfke, kötü sonuçlar doğurabilir. İlk olarak kendisine zarar verir. Ama sadece öfke duymakla kalmayıp kötü sonuçlar doğurması yolunda fiillerde bulunursa bu kendine verdiği zararı büyütme ve çevresine yaymaktadır. Allah Tealâ: “Öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever.” (Âl-i İmrân, 3/134) buyurmuştur. Öfkeyi yutmanın ve affetmenin önemi vurgulanmıştır. Bu şekilde olan bir davranışın güzel olduğu beyân edilmiştir. İnsanlığın geçmişten günümüze karşılaştığı problemlerin temelinde şüphesiz bilinçli olarak ahlâkî kuralları ihlâl etme, ahlâkî davranışlardan uzak kalma veya ahlâkî kurallara duyarsız kalma şeklinde sebepler vardır. Ahlâkî kuralların bilinçli ya da bilinçsiz olarak ihlâli ise kişinin hem kendine hem ailesine hem de çevresine zarar vermektedir. (Köycü, E., 2018: 4,114) Allah Tealâ, kullarını iyiliklere ve güzelliklere yönlendirmek, kötülüklerden de sakındırmak için hem üstün bir ahlâk üzere yaratılan ve hem de kendi şahsında güzel örnekler olan Hz. Muhammed’i (s.a.s.) model olarak bizlere takdim etmiştir. (Köycü, E., 2017: 4/1, 42)

Öfke, işlevsel olabilen bir duygu olmasına rağmen belirgin, geri dönülmez ve ceza gerektiren davranışların kökeninde yer alan duygu da olabilir. Bu sebeple yıkıcı öfkenin, kontrol edilmesi ve öfkeyle başa çıkılması gerekmektedir. Uygun yollarla ifade bulamayan öfke saldırganlık ve düşmanlık duyguları kişilerde ciddi sağlık problemlerini ortaya çıkabilir. Özellikle kalp, damar hastalıkları, mide, bağırsak sistemi hastalıkları riskleri artar. (Soykan, Ç., 2003: 11/2,23) Durum böyle iken Peygamberimiz’in (s.a.s.) sakındırdığı huydan kendimizi muhâfaza ettiğimiz vakit rûh ve beden sağlığımızı koruduğumuzu belirtmek gerekmektedir. Zira İslam dîni, hem dünya hem de ahiret mutluluğunu hedefleyen hak dindir. Aile içi veya sosyal hayatta öfke, insan ilişkilerine zarar vermek ile kalmayıp iletişimin şiddete dönüşmesine çoğu zaman sebep olmaktadır. Şiddet yoluyla fiilî saldırıda bulunmayı, işkence yapmayı veya daha kötüsü insanların hayat haklarını elinden almayı yasaklamıştır. İnsanların şeref ve onurlarıyla oynamayı, haysiyetlerini rencide etmeyi, onları küçümsemeyi, alay etmeyi de yasaklamıştır. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.s.): “Merhamet edene Allah da merhamet eder. Siz, yeryüzündekilere -bütün canlılara- merhamet edin ki, göktekiler de -Allah ve melekler- size merhamet etsin.” (Ebû Dâvûd, 1992. Edeb, 58; Tirmizî, 1992. Birr, 16) buyurmuş, Bir diğer hadisinde de: “Müslüman, elinden ve dilinden kimsenin zarar görmediği, insanların her konuda kendisinden emin oldukları kimsedir.” (Buhârî, 1992. İmân 4-5, Rikâk 26; Müslim, 1992. İmân 64-65; Ebû Dâvûd, 1992. Cihâd, 2) buyurarak şiddet ve terörün kökünü kazıyacak prensipleri ortaya koymuştur. Kendisi de asla şiddete başvurmamıştır. Kur’ân-ı Kerîm’de:

17. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri

“Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle davet et ve onlarla, en güzel olan neyse o yolla mücâdele et. Şüphe yok ki Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, gerçeğe kılavuzlananları en iyi bilendir.” (Nahl, 16/125) buyurularak insanları şiddetle değil; bilim ve güzel öğütle doğruluğu getirmesi istenmiştir. “Allah’tan rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi.” (Âl-i İmrân, 3/159) buyrularak insanlara kaba ve sert değil yumuşak davranılmasını öğütlenmiştir. Bunun için Hz. Peygamber (s.a.s.): “Allah Teâlâ, beni şiddet uygulayan birisi olarak göndermedi; bilakis eğitici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi.” (Muslim, 1992. Talâk, 29) Diyerek kendisinin şiddet uygulayan değil; eğitici ve kolaylaştırıcı olarak gönderildiğini açıkça belirtmiştir. (Kayadibi, F., 2007: 36/15,17)

1.3. Zulüm

Peygamberimizin (s.a.s) zulümle ilgili hadîs koleksiyonlarında pek çok hadîs vardır. Biz, bu hadîslerden bazılarını zikretmek istiyoruz. Câbir b. Abdillâh’tan rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.s.) “Zulümden sakınıp kaçınınız. Çünkü zulüm, kıyâmet gününde zâlime zifiri karanlık olacaktır. Cimrilikten de sakınınız. Çünkü cimrilik, sizden önceki ümmetleri helâk etmiş, onları birbirlerinin haksız yere kanlarını dökmeye, haramlarını helâl saymaya sevk etmiştir.” buyurmuştur. (Müslim, 1992. Birr, 56) Peygamberimizin (s.a.s.) bu hadîsinde zulümden sakınmamanın zararları temsîlî bir örnekle anlatılmıştır. Peygamberimiz (s.a.s.) muhâtablarına vereceği nasîhatı temsîlî örnekle vermesine Hadîs İlmî’nde “Emsâlu’l-Hadîs” denilmektedir. Bu hadîste Hz. Peygamberin (s.a.s.) temsîlî bir anlatımla muhâtabını eğittiği dikkate şâyandır. (Köycü, E., 2018: 4/15-36) Öyleyse ilk olarak zulme kapı açacak olan bu duyguları huy edinmekten Allah’a sığınmalı ve bu hususta gayret gösterilmelidir. Zulme kapı aralayan herhangi bir duyguyu huy edinmekten sakınılmalı ki zulüm kapısı açılmasın.

Zulme kapı aralayan duygulardan bir tanesi adâletsiz olmaktır. Çünkü zulüm ile adâlet kavramları birbirine zıttır. Adâletin olduğu yerde zulüm olmaz. Zulmün olduğu yerde de adâlet yoktur. İslam, adâleti emreder, zulmü ise nehyeder. Bir Mü’minin, mü’min kardeşine zulmetmekten kaçınması gerektiği gibi başka toplumların da mü’min kardeşine zulmetmesini engellemelidir. Böylece kardeşine yapılacak olan haksızlığın önüne geçer ve adâleti temin eder. Çünkü zâlim, bu dünyada yaptığı zulümleri ile ahiretini karanlığa çevirmektedir. Karanlık, hiçbir şeyin görünmediği bir ortamdır. Zulmün, zâlime kıyâmette zifiri karanlık olması, cezasını çok kötü bir şekilde çekeceği tasvir edilmektedir. Sâlih amellerin kaybolacağı bir durumdan Allah’a sığınmalıdır. Peygamberimiz (s.a.s.), zulmün ardından cimrilikten sakınılması gerektiğini vurgulamıştır. Cimrilik ise cömertliğin zıddıdır. Cömertlik, insanlar arası merhameti arttırmakta ve çoğu zaman zayıf, maddî olarak güçsüz insanlara göstermek istediğimiz bir duygu durumudur. Zulüm de güçlü insanlar tarafından güçsüz insanlara uygulanmaktadır. Ortak noktası, cömertlik ve zulüm aynı grup insana karşı gerçekleşmektedir. Bu kişinin hangi duyguyu huy edinmesine bağlı olarak sonuç doğmaktadır. Cömertliğin olduğu yerde zulüm ortadan kalkmakta, cömertliğin yokluğunda ise zulüm doğmaktadır.

2. Münâfıklık Alâmetleri

Abdullah b. Amr b. el-Âs’dan rivâyet edildiğine göre Nebî (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Dört huy vardır ki bunlar kimde bulunursa o kişi tam münâfık olur. Kimde de bu huylardan biri bulunursa, onu terk edinceye kadar o kişide münâfıklıktan bir sıfat bulunmuş olur:

- 1.Kendisine bir şey emânet edildiği zaman, ona ihânet eder.
- 2.Konuştuğunda, yalan söyler.

17. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri

3.Söz verince sözünden döner.

4.Düşmanlıkta haddi aşar, haksızlık yapar.” (Buhârî, 1992. İmân 24, Mezâlim 17, Cizye 17.)

Peygamberimiz (s.a.s.), bu hadîste ilk olarak emânete riâyetten bahsetmektedir. Peygamberimiz (s.a.s.), o dönemde tüm insanlar tarafından “**Muhammedu’l-Emîn**” tavsif edilmiştir. Daima emânete riâyet etmiş, emânete riâyet etmemeyi ise hıyânet olarak vasıflandırmıştır. Hıyâneti ise hadîste belirtildiği üzere münâfıklık alâmeti olarak açıklamaktadır. Hıyânet ile emânet kavramları birbirinin zıddıdır. İkinci münâfıklık alâmeti olarak, o kişinin konuştuğunda yalan söylemesinden söz etmektedir. Yalanın zıddı, doğruluktur. Doğru insana, dürüst de denilmekte bu insana güvenilmektedir. Güven duyulan insana ise bir şey emânet edilmektedir. Gösterilen davranışların ne denli güçlü bir şekilde birbirine bağlı olduğu açıkça ortadadır. Hadîste de birlikte zikredilmesi bunun bir ispatı olmaktadır. Üçüncü olarak münâfıklık alâmeti olarak, bir kimsenin söz verdiği zaman sözünden döndüğü zikredilmektedir. Sözünü tutmayan insan yalan söylemektedir. Yalan söyleyen insana ise güvenilmemektedir. Yine sonuç olarak güvenilmeyen insana ise bir şey emânet de edilmemektedir. Zincirleme olarak birbirine bağımlı olduğu ve aynı sonucu doğurduğu görülmektedir. Son olarak ise düşmanlıkta haddi aşmaktan ve haksızlık yapmaktan bahsedilmektedir. Hakkın gözetilmediği yerde adâlet mümkün değildir. Adâletin olmadığı yerde ise doğruluktan söz edilememektedir. Doğruluğun olmadığı yerde yalan vardır. Yalanın olduğu yerde hıyânet vardır. Hıyânetin olduğu yerde haksızlık vardır. Hepsisi birbirinin kapısını aralamaktadır. Biri işlenmediğinde ise diğerine kapılar kapanmaktadır. Mü’min, manevî olarak kuvvetli olmayı arzuluyor ise Sünnet’e uyması kaçınılmazdır. Sünnet, bizlere yaşam tarzını öğretmektedir. Her açıdan Sünnet, insanı terbiye etmekte toplumsal düzeni sağlamakla birlikte insanı hem dünya hem de âhiret mutluluğuna götürmeyi hedeflemektedir. Peygamberimiz (s.a.s.) mü’minleri kötü huylardan arındırmayı hedeflemektedir. Bunun için sözleri ve fiilleri daima örnek olmaktadır.

3. Zan

Zan, sözlükte kuşkulanmak, kesin bilgiye ulaşmak, itham etmek manalarına gelmektedir. Bu su-i zandır. Kur’ân ve hadîslerde çokça zikredilen, bireysel ve toplumsal kimliğin mahiyetini ve sonuçlarını değiştiren ve en çok yapılan zan, su-i zandır. (Akto, A, 2020: 2/2,69). Peygamberimizden (s.a.s.) zan ile ilgili hadîsler rivâyet edilmiştir. Biz bunlardan bazı örnekler vereceğiz. Ebû Hureyre’den nakledildiğine göre Rasûlullah’ın (s.a.s.) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: “Zandan sakının. Çünkü zan, yalanın tâ kendisidir. Birbirinizin konuştuğuna kulak kabartmayın, birbirinizin özel hâllerini araştırmayın, birbirinizle üstünlük yarışına girmeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize kin beslemeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah’ın kulları! Kardeş olun!” (Müslim, 1992. Birr, 28) Peygamberimiz (s.a.s.) “Zandan sakının!” buyurmuştur. Sakınmak yukarıda bahsettiğimiz gibi zanna gidebilecek diğer günahlara kapıyı kapatmaktır. Peygamberimiz (s.a.s.) “Zan, yalanın tâ kendisidir.” (Buhârî, 1992. Nikâh, 46) buyurarak yalan ile zannın birbiriyle aynı olduğunu belirtmektedir. Çünkü zan, şüphedir. Söylenilen bir tahmindir. Ayrıca bu hakkında zan yapılan kişinin hoşuna da gitmeyebilmektedir. Böylece gıybet kapı aralanmaktadır. Zandan sakınabilmek için art niyetten kaçınılması gerekmektedir. Karşı tarafa, zannın zıddı olan hüsn-i zan beslemek icap etmektedir. Davranışları iyiye yormak ortaya çıkabilecek yalan, gıybet ve koğuculuk gibi günahlardan korunmamızı sağlamaktadır.

Peygamberimizin (s.a.s.), sakınmamız gerektiğini bildirdiği huylardan bir diğeri ise tecessüstür. Tecessüs, birinin özel hallerini araştırmak demektir. Tecessüs yapmak, karşı tarafın zaaf yönlerini bilip ona üstünlük sağlayabileceğimiz durumları bize bildireceği ve mü’min kardeşimiz ile aramızı bozabileceği için yasak olmasının birçok hikmeti vardır.

17. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri

Hadîsin sonunda kin beslenmemesi gerektiği bildirilmiştir. Kinin, Müslümanın Müslümana olan öfkesini arttırdığı apaçık ortadadır. Kin, birbirimize sırt çevirmemize neden olmaktadır. Bize emredilen ise birbirimiz ile kardeş olmaktır. Zan, gıybet olmaktadır. Gıybette en önemli faktör, çevre faktörüdür. Birbirleriyle daima iletişim halinde ve yaratılış gereği başkalarından etkilenmeye müsait olan insanın, çevresinden etkilenmemesi reel olarak mümkün görünmemektedir. (Özmen, C., 2022: 19/1,126)

Hz. Peygamber (s.a.s.) kudsî bir hadîste: “Allah’ın “Ben, kulumun beni zannettiği gibiyim. O beni andığında ben onunla beraber olurum. O, beni içinden anarsa ben de onu içimden anarım. O, beni bir topluluğun içinde anarsa ben de onu o topluluktan daha hayırlı bir toplulukta anarım. O bana bir karış yaklaşacak olursa ben ona bir arşın yaklaşırım. O bana bir arşın yaklaşacak olursa ben ona bir kulaç yaklaşırım. Eğer o bana yürüyerek gelecek olursa ben ona koşarak giderim.” (Buhârî, 1992. Tevhîd, 15; Müslim, Tevbe, 1) buyurduğunu bildirmiştir. Yani Cenâb-ı Hakk’ın, kullarının ona karşı olan zannı neyse onu esas alarak muâmele ettiğinin bir göstergesidir. Kim, neyi zannederse onu bulur. Hayır zanneden hayrı bulur, bir başka şeyi zanneden ise zannettiğiyle kalır. (Akto, A, 2020:2/2,69).

4. Şirk

Şirk, Allah’a eş ve ortak koşma manasına gelir. Şirke düşmüş insan, nefesine tabi olarak tevhîde karşı çıkmasının sonucunda bu duruma düşer. Kelime-i Tevhîd’de ifadesini bulan tevhîd prensibi, imanun makbûl, ibadetin de sâlih olmasının sebebidir. Tevhîd, hem Allah’tan âleme yönelik ilâhî fiillerde hem de insandan Allah’a doğru yönelik amellerde O’na şerik kabul etmemek demektir. (Korkmazgöz, R., 2020:20/1,62) Allah Teâlâ: “Muhakkak ki şirk büyük bir zulümdür” (Lokmân, 31/13) buyurmuştur. Şirk, tek olan yaratıcı Allah’ın hakkını O’na teslim etmemektir. Abdullah b. Me’sûd, bu hususta şöyle demiştir: “Rasûlullah’a (s.a.s) “Allah katında en büyük günah nedir?” diye sordum. “Seni yarattığı halde Allah’ın dengini kabul etmendir.” buyurdu. (Buhârî, 1992. Tefsir, 2) Peygamberimiz (s.a.s.), şirk en büyük günah olarak adlandırmıştır. İman, tevhîdi gerektirir. Tevhîd ise ortak kabul etmez, tek bir yaratıcıdan başka bir yaratıcı olmadığını ifade eder. İnsanları Allah’a kulluk etmeye davet etmek aslında onlara tevhîdi kabul etmeleri, şirk terketmeleri yönünde bir çağrıdır. Nitekim Kur’ân-ı Kerim’de Allah’a kul olmamız gerektiği emrinden sonra insanın şirk günahına bulaşmaması istenmektedir. Böylece “ibadet edin” emri Allah’ı birleyin anlamına gelmektedir. Müşriklerin Allah’ı gökte ilah bilirken yerde birtakım varlıkları O’na ortak koşmaları, imanlarında güven boyutunun eksik olmasının sonucudur. Esasen tevhîd, mutlak anlamda bir güvenin sadece Allah’ın hakkı olduğu şuuruna sahip olmaktır. Bu şuurdan yoksun olduklarından Allah’a güven konusunda sorun yaşayan müşrikler, korkularından emin olabilmek ve dünyada güvenli bir hayat yaşayabilmek için yaratılmış birtakım varlıkları aracı edinmişler, kavuştukları nimetleri Allah’a değil de bu araçlara nispet etmişlerdir. (Korkmazgöz, R., 2020:20/1,64) Bu söylenenlerden hareket ile şirkin, Allah’a tam olarak güvenmediğimiz sonucunu ortaya çıkarttığı kanaatine varılabilmektedir. Tevhîdden uzak olması sebebi ile iman çizgisinden çıkarmaktadır. İmanın bir nimet olduğu düşünülmektedir. Nimet kimden bilinirse işin tabiatı gereği şükür de ona yapılır. Müşrik kimse, Allah’ın hakkı olan şükürü aracı varlıklara yönelttiği için gerçekte onları ilah edinmiş olur. Bu itibarla şükürün Kur’ân’da tevhîd ve şirk kavramlarıyla çok yakın bir anlam ilişkisine sahip olduğu görülmektedir. (Korkmazgöz, R., 2020:20/1,64)

Müşrik, kavuştuğu nimeti putlardan bildiği için tüm şükranını da onlara sunmaktadır. Zira müşrik, bütün ümitlerin ve korkuların kaynağında putların olduğunu zannetmekte, dolayısıyla onlara tam bir güven ve sevgiyle bağlanmaktadır. Kur’ân ise bunu şirk olarak isimlendirmektedir. Halbuki gökte yegâne ilah olarak Allah’ı kabul ve tasdik etmek, yerde de

17. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri

mutlak güven ve sevginin O'na has kılınmasını gerektirmektedir. Allah'a tam güven, tam teslimiyetle mümkün olduğu gibi bunun tersi de doğrudur. Böyle bir teslimiyet (İslâm) gerçekleşmedikçe şirkten kurtulmak da mümkün değildir. Buna göre Allah'a güven ve teslimiyet noksanlığının, tevhîdi bozan durumlardan birisi olduğu kesin olarak söylenebilir. (Korkmazgöz, R., 2020:20/1,65)

5. Yalan

Yalan, doğru ve gerçek ile alakası olmayan söz anlamına gelmektedir. Doğru bildiğini saklayıp aksini söylemek yalandır. Nitekim Abdurrahman b. Ebî Bekr'in naklettiğine göre babası şöyle anlatmaktadır: "Rasûlullah (s.a.s.), üç kere: "Size günahların en büyüğünü söyleyeyim mi?" buyurdu. "Evet söyle Yâ Rasûlallah!" dedik. Bunun üzerine Rasûlullah, (s.a.s.) "Allah'a ortak koşmak ve anne babaya saygısızlık/kötülük etmektir." buyurdu. Sonra arkasına yaslanmış haldeyken doğruldu ve şöyle dedi: "Dikkat edin (bir de) yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmaktır. Dikkat edin (bir de) yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmaktır.' Bu cümleyi o kadar tekrarlardı ki 'Susmayacak' dedim.' (Buhârî, 1992. Edeb, 6) Başka bir hadîste ifade edildiği gibi bir sahâbî Peygamberimiz'e (s.a.s.): "Mü'minin korkak olup olmayacağını soruyor, Peygamberimiz (s.a.s.) "evet" cevabını veriyor. Daha sonra mü'minin cimri olup olmayacağını soruyor. Yine "evet" cevabını veriyor. En son mü'minin yalancı olup olmayacağını sorarlar ve Peygamberimiz (s.a.s) "hayır" cevabını vermiştir. (Muvattâ, 1992. Kelâm,19) Bahsettiğimiz hadîslerde geçtiği üzere Efendimiz (s.a.s) yalanın büyük günah olduğunu ve mü'minin yalancı olmayacağını buyurmuşlardır. Yalan günlük hayatın parçası haline gelmektedir. İnsan ilişkilerinde güveni sarsmaktadır. Yalan, bir sonraki yalanı doğurmaktadır. Söylenilen yalanı gizlemek, doğru olmadığını açığa çıkarmamak için, sürekli akılda tutmakla birlikte tekrar yalan söylemek mecburiyetinde kalınmaktadır. Yalan, İnsanın hem dünya ilişkilerini zedeleyen hem de ahiret hayatına zarar veren günahtır. Nitekim yalan söylemek için konuşmak şart olmamaktadır. Futbol maçında rakibi ile karşılaştığında kendini yere atıp bacağı tutan, faul olmadığı halde davranışları ile öyle gösteren futbolcu da aslında yalan söylemektedir. Vergi kaçırmak için gelirini beyân etmeyen vergi mükellefi de benzer şekilde yalan söylemektedir. (Akçay, E., 2013: 7/3, 236). İster söz ile olsun ister davranış ile karşı tarafı kandırma mahiyetine giren her söz ve davranış, yalandır.

Yalan, ahiret hayatımıza zarar verdiği kadar dünya hayatında zihin ve beden sağlığımıza da etki ettiği düşünülmektedir. Bilişsel yük, kişinin âşına olmadığı bir konuda daha fazla zihinsel enerji harcaması ve zorlanması anlamına gelir. Yalan söyleme esnasında kayıp ya da kazancın miktarının büyüklüğü bilişsel yükü artırır. Yalancı, karşındakilerin kendisine inanmayacaklarını her zaman hesap etmek durumundadır. Bu nedenle sürekli alıcıların hareketlerini takip eder. Kendisine sürekli rolünü hatırlatmak zorundadır. Doğrular ortaya çıkarken onları bastırmak durumundadır. Bunların tamamı zihinsel zorlanma oluşturur. Bunların yanı sıra bu çalışmanın da temelini oluşturan zorlanma sebebi, yalancının sürekli söylediği yalanı hatırlamak zorunda olmasıdır. Yalancıların hâfızası güçlü olmalıdır, çünkü istendiğinde hikâyeyi yeniden anlatabilmek zorundadır. (Akçay, E., 2013: 7/3,236) Aslında günah işlemek zordur. İnsan, rûhuna iyilik yapmak daha iyi gelmektedir. Kötülüklerin kaynağı insanın içidir. Oraya dikkat etmek gerekir. Oranın temizliği, eğitimi sağlam ve güzel yapılmalıdır. Küpün içini iyilik, güzellik, doğruluk, dürüstlük gibi saf, temiz, yalın, aşkın ve yüksek değerlerle doldurmak gerekir ki dışarıya bunları sızdırabilsin. (Kızılar, H., 2014:204,14).

6. Hıyânet

Ebû Hureyre'nin naklettiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:"Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir. Ona hâinlik yapmaz, ona yalan söylemez, onu zor durumda yüzüstü

17. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri

bırakmaz.” (Tirmizî, 1992. Birr, 18). Peygamberimiz (s.a.s), mü’minin mü’mine hâinlik yapamayacağını sözlerinde belirtmektedir. İhânet çok yönlü ele alınabilecek bir kötü huydur. Devlete ihânet, arkadaşına ihânet, anne babaya ihânet, eşe ihânet. En fazla ihânete düşülen alan ise devlet ve kamu malına ihânettir. Bu büyük günahdır. Allah’ın affetmeyeceği bir durumdur. Cezasının bu denli ağır olmasının nedeni ise tüm insanların o mal üzerinde hakkı bulunmasıdır. Ebû Hureyre’nin rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Sana bir şey emânet eden kişiye emânetini (hakkıyla koruyarak) îade et. Sana hâinlik edene sen hâinlik etme.” (Tirmizî, 1992. Buyû’, 38; Ebû Dâvûd, 1992. İcâre, 79) buyurmuştur. İslam dininde kötülüğe kötülük ile cevap verme durumu söz konusu değildir. Çünkü psikolojik olarak da din, Allah ile kul arasında kurulan manevî bir bağıdır. Bu manevî bağa zarar gelmemesi açısından kötülüğe kötülük ile karşılık verilmemesi gerekmektedir.

Ebû Hureyre, Peygamberimizin (s.a.s.) bu konudaki mühim bir îkazını şöyle nakletmiştir: “Bir keresinde Nebî, aramızda ayağa kalktı, ganîmet malına hıyânet hakkında konuşma yaptı. Hıyânetin çok büyük bir fenâlık olduğunu, günahının çok fazla olacağını bildirip, bunun şiddetle haram kılındığını îzâh etti ve şöyle buyurdu: “Sakın sizden biri, kıyâmet gününde omuzunda (hıyânetle elde ettiği) bir koyun avaz avaz melerken, öbürü de omuzunda bir at kişnerken karşıma çıkarak: “Yâ Rasûlallah, bana yardım et!, diye yalvarmasın. Aksi takdirde ben ona: Sana hiçbir şekilde şefâat edemem, ben sana dünyada Allah’ın hükmünü tebliğ etmişim! diye cevap veririm. Biri de omuzunda bir deve böğürdüğü hâlde bana gelip: Yâ Rasûlallah, yardım eyle!” demesin! Ben ona da: “Senin için hiçbir sûretle şefâat edemem; çünkü ben sana dünyada Allah’ın hükmünü tebliğ etmişim! derim.” Bir başkası da omuzunda altın, gümüş yüklü olarak gelip: “Yâ Rasûlallah, bana yardım et! demesin.” Ben ona: “Sana hiçbir türlü yardım edemem. Çünkü ben, dünyada sana Allah’ın hükmünü tebliğ etmişim. derim.” “Bir diğeri de üzerinde (hıyânetle elde ettiği) elbiseler dalgalandığı hâlde gelip: “Yâ Rasûlallah, bana yardım et! demesin.” Ben ona da: “Sana hiçbir şekilde yardım edemem. Çünkü ben, dünyada sana Allah’ın hükmünü tebliğ etmişim, derim.” (Buhârî, 1992. Cihâd, 189; Müslim, 1992. İmâret, 24). Bu hadîsten anladığımız kadarıyla ihânet edene Peygamberimiz (s.a.s) şefaet etmeyeceğini beyân etmektedir. Enes b. Mâlik şöyle demiştir: “Nebî, bize yaptığı konuşmalarda çoğu zaman şu sözü söylerdi: “Emâneti olmayanın imanı yoktur, ahbine riâyet etmeyenin de dîni yoktur.” (Ahmed, 1992. III, 154, 135). Bu hadîsten mü’min, kendisine emânet verilir. Yemin ettiğinde yeminini tutan, geri dönmeyendir. İhânet, öfke duygusunu harekete geçirmektedir. Öfkenin yutulması ve affetme olması durumunda olay iyi sonuçlanacağı gibi tepki olmaktan çıkan öfke ise çok kötü sonuçlar doğurmaktadır. İhânete uğrama durumlarında bir başka tepkisel davranış ise intikam alma duygusudur. İntikam alma, kişiyi o an rahatlayacağını düşündürmektedir. Fakat intikam alma fiilinde bulunma, var olan durumu daha çok kötü sonuçlara taşıyacağı düşünülmektedir. Bu sebeple Peygamberimiz (s.a.s) hâinlik edene hâinlik edilmemesini tavsiye etmiştir.

7.Koğuculuk

Arapça “nemime” kelimesinin Türkçe karşılığı olarak “koğuculuk” kelimesi kullanılır. Bu gıybet ve çekiştirme kardeşidir. Bu sebeple bu iki davranış birlikte anılır. Koğuculuk, hangi taraf için olursa olsun açıklanması çirkin görülen bir sözü açıklamak, bir kişiyi kötüleyen, rezil eden, düşündüğü veya yapmak istediği şeyi bozan; sözü, durumu ve onunla ilgili haberleri birinden alıp diğere götürmektir. Koğuculuğun sebepleri, söz götürüp getirdiği adamlardan birine dost, diğere düşman olmak, söz taşımaktan zevk alacak derecede alçak tabiatlı olmaktır. Hatta bu hastalığın bağımlılarından çokları yaptıkları koğuculuğun kendilerine de zararı dokunacağını bildikleri halde yine bundan geri durmazlar. (Serdaroğlu, A., 1964:3/7, 174).

17. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri

Peygamberimizi (s.a.s.) davasından vazgeçirmek isteyen Mekkeli müşriklere karşı boyun eğmemesi için şu emir verilmiştir: “(Rasûlüm!) Alabildiğine yemin eden, aşağılık, daima kusur arayıp kıyanan, durmadan laf getirip götüren, iyiliği hep engelleyen, mütecâviz, günaha dadanmış, kaba ve haşın, bütün bunlardan sonra bir de soysuzlukla damgalanmış kimselerden hiçbirine, mal ve oğulları vardır diye sakın boyun eğme!” (Kalem, 68/10-14). Söz getirip götürmek, İslam düşmanı olan müşriklerin kötü huylarındandır. Müslümanın koğuculuk yaptığı zaman kimlerin durumuna düşeceği ortadadır. Bu durumun iyi bir şekilde kavranması bizi bu huydan alıkoyacaktır. Bu davranışta bizi alıkoyan ise meleklerin her halimizi yazmakta olmasıdır. Nitekim Âyet-i Kerim’e de: “İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında onu gözetleyen, yazmaya hazır bir melek bulunmasın.” (Kaf, 50/18) buyrulmaktadır. İnsanın yaptığı her bir davranış, her bir söz kesin kayıt altındadır. Huzeyfe’den rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.s) “Koğuculuk yapan cennete giremez.” (Buhârî, 1992. Edeb 49, 50; Müslim, 1992. İmân 168, 169, 170.) buyurarak böyle insanların da cennete giremeyeceğini belirtmiştir. Çünkü koğuculukta insanların arasının bozulması amaçlanmaktadır. Cennete girememesinin sebebi Allah’ın koğuculuk yapanı affetmemesidir. Koğuculuk gıybetten farklıdır. Gıybet, kişinin arkasından hoşlanmayacağı şekilde konuşmak olurken koğuculuk fitne çıkarmaktır. Arapçada koğuculuğun karşılığı “nemmâm” ve “kattât” kelimeleri de kullanılmaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak İslam dininin emrettiği şekilde yaşayan mü’minlerin dünya hayatlarının daha iyi olduğuna, bu günahlardan uzak durulduğu zaman bazı suçlardan da muhâfaza olunduğu fikrine ulaşılmıştır. Kötü huy üzerinde durulmuş, kötü huydan sakınmanın o huya ortam hazırlayabilecek her durumdan uzaklaşmak olduğu açıklanmıştır. Hareket ve davranışlarının en önemli etkenlerinden birisi de huy olması sebebiyle huylarımızın davranışlarımıza olumlu veya olumsuz yönde etki etme gücüne sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Peygamberimizin (s.a.s.) sakındırdığı huydan kendimizi muhâfaza ettiğimiz vakit rûh ve beden sağlığımızı koruduğumuza işaret edilmiştir. Çünkü İslam dini, dünya ve ahiret mutluluğunu hedefleyen hak dindir.

Zulme kapı açacak olan duyguları huy edinmekten Allah’a sığınmalı ve gayret gösterilmesi gerektiği, zulme kapı aralayan her duyguyu huy edinmekten sakınılmasını ve böylece zulüm kapısının açılmamasını hedeflemek gerektiği üzerinde durulmuştur. Hakkın gözetilmediği yerde adâlet mümkün olmadığı, adâletin olmadığı yerde doğruluktan söz edilemediği, doğruluğun olmadığı yerde yalan olduğu, yalanın olduğu yerde hıyânetin varlığı, hıyânetin olduğu yerde haksızlığın hüküm sürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Hepsi birbirinin kapısını aralaması, biri işlenmediğinde ise diğerine kapıların kapandığı gerçeği ortaya konulmuştur. Şirkin Allah’a tam olarak güvenmediğimiz sonucunu ortaya çıktığına varılmakla birlikte tevâhidten uzak olması sebebi ile iman çizgisinden çıkarmasından bahsedilmiştir. İmanın bir nimet olduğu bilincini idrâk etmenin önemi üzerinde durulmuştur. Yalanın günlük hayatın parçası haline geldiği, insan ilişkilerinde güveni sarstığı, yalanın bir sonraki yalanı doğurduğu açıklanmıştır. Söylenilen yalanı gizlemek, yalan söylemek mecburiyetinde bırakmasıyla birlikte zararları açıklanmıştır. Yalan, İnsanın hem dünya ilişkilerini zedeleyen hem de ahiret hayatına zarar veren bir günah olduğu, âhiret hayatımıza zarar verdiği kadar dünya hayatında zihin ve beden sağlığımıza da etki ettiğinden bahsedilmiştir. Yalan söylemenin bilişsel yükü arttırdığı böylece insanın zihin dünyasına nasıl zarar verdiği ortaya konulmuştur.

17. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri

Hıyânetin çok büyük bir fenâlık olduğu, günahının çok fazla olacağı hadisler ile açıklanmıştır. İslâm dininde kötülüğe kötülük ile cevap vermenin olmadığı, psikolojik olarak da dinin Allah ile kul arasında kurulan manevî bir bağ olduğu, bu manevî bağa zarar gelmemesi açısından kötülüğe kötülük ile karşılık verilmemesi gerektiği sonucuna varılmıştır. İhânetin öfke duygusunu harekete geçirdiğini, kontrol edilmediğinde ve huy edinildiğinde kötü olaylar ile sonuçlanacağından bahsedilmiştir. Son olarak koğuculuğun hadîste yerinden söz edilmiş ve âyetler zikredilmiştir. Bu sayılan kötü huyların insan hayatına etkisi açıklanmıştır. Duygu ile başlayan huy edinmeyle devam eden ve tövbe edip düzeltilmediği müddetçe ahiret ve dünya hayatına zarar veren bu kötü huylar ayetlere ve hadislere konu olmuştur. Bu kötü huyların insan hayatına nasıl bir yıkıcı etki bıraktığı açıklanmıştır.

Kaynakça

Kur'ân-ı Kerîm.

Akto, Akif, "Kur'an ve Hadîslere Göre Hüsn-ü Zan ve Su-i Zan Kavramlarını Analiz etmek", Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2020.

Buhârî, Muhammed b. İsmâîl, *el-Câmiu's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Akçay, Emre, "Yalan Söyleme Kabiliyeti ve Hâfıza: Cinsiyetler Arası Karşılaştırma, Selçuk İletişim, 2012.

Ebû Dâvûd, Suleymân b. Eş'as, *es-Sunen*, Çağrı Yay Yayınları, İstanbul, 1992

Köycü, Erdoğan, "Ahlâkî Sorunlara Hadîslerden Bazı Çözüm Önerileri", Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2018.

Köycü, Erdoğan, "Âyet ve Hadîslere Göre Ahlak Din İlişkisi", Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2017.

Köycü, Erdoğan, "Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Eğitim Metotlarından Emsâl (Örnekler) İle Eğitim Metodu", International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS), 2018. IV/15-36.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sunen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

İrk, Esra, "Hasedin İnsan Hayatındaki Etkileri ve Çözüm Arayışları", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2021.

Kara, Osman, "Kur'ân'a Göre İnsan Şahsiyetin Etki Eden Faktörler", Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012.

Kayadibi, Fahri, "İslam Dini Terör ve Şiddete Karşıdır", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, 2007.

Kızıler, Hamdi, "Ahlâkî Değerlerin Şahsiyet Oluşumuna Etkisi", Milli Eğitim, 2014. 204/5-17.

Korkmazgöz, Rıza, "Tevhidi Bozan Bir Olgu Olarak Şirk: Kur'ân'da Şirkin Kavramsal Anlam Alanı", Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2020. 20/1: 55-94.

Mâlik b. Enes, *el-Muvattâ'*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Muslim b. el-Haccâc, *el-Câmiu's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Özmen, Cengiz, "İbn Haldun'un Ahlâk Kuramında Karakter Gelişimini Engellenen Faktörler", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2022. 19/1: 124-134.

17. Uluslararası Güncel Araştırmalarla Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metinleri

Soykan, Çiğdem, "Öfke ve Öfke Yönetimi", Kriz Dergisi, 2003. 11/2: 19-27.

Serdaroğlu, Ahmet, "Koğuculuk", Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, 1964. 174.